

Què és i a qui va dirigit el Programa TEVÍ?

És un programa dels Centres de Salut Mental Infantil i Juvenil (CSMIJ) de l'Hospital Sant Joan de Déu infantil (HSJD) adreçat a l'atenció dels testimonis de violència domèstica. El programa s'anomena TEVÍ (te-ví), per subratllar el fet que els/les nens/nenes s'assabenten de la violència domèstica, encara que no ho verbalitzin espontàniament i el seu entorn no ho detecti com a un problema.

A l'any 2003 ens vam adonar que **més de la meitat dels nens/nenes i adolescents del CSMIJ de Cornellà** amb familiars en tractament al Centre de Salut Mental d'Adults (CSMA), eren fills i filles de dones maltractades.

Està àmpliament demostrat que l'exposició a la violència és un poderós factor de risc de salut mental, física i de desadaptació social, a més d'augmentar la probabilitat de transmissió generacional de la violència. En el nostre entorn, s'ha observat que el 19% dels menors i adolescents atesos en els CSMIJ de Barcelona i la seva àrea metropolitana són testimonis de violència domèstica (1). Estudis actuals afirmen que els menors exposats a violència domèstica, estan tan afectats com els directament maltractats i tenen la mateixa taxa de problemes psíquics, físics, socials, escolars, etc. (2-4). A més, el pas del temps per sí mateix, no redueix els problemes dels nens i nenes testimonis de violència (5).

La violència domèstica és una realitat silenciosa i els/les menors i adolescents testimonis de violència domèstica, no acostumen a ser detectats ni derivats als serveis de salut mental per aquest motiu. Es considera que les consultes de pediatria i medicina general són un lloc immillorable per detectar el problema i donar els primers passos vers la intervenció. Tot i això les guies de pràctica clínica, com la britànica NICE (6) (*National Institute for Clinical Guidance, 2014*), recomana identificar els/les menors exposats a violència domèstica i ser derivats a serveis especialitzats en la seva protecció i tractament. (National Institute for Clinical Excellence, 2014) En el nostre país, el Col·legi de Metges recomana la detecció de la violència domèstica a tots els nivells d'atenció (7). Les associacions americanes de pediatria i medicina familiar també recomanen el cribratge de la violència domèstica, ja que són el primer punt de contacte de la població amb el sistema sanitari. Actualment el problema està infrareconegut, infradiagnosticat i infratractat.

En aquest context, **l'any 2005 vam crear el Programa TEVÍ**, gràcies al qual des de la seva implantació en el CSMIJ Cornellà s'ha aconseguit una millora en la vida d'aquests/es nens/es i adolescents testimonis de violència domèstica.

Quins professionals hi participen?

Tot l'equip multidisciplinari del CSMIJ Cornellà està involucrat en el programa (psicòlogues, psiquiatres i treballadores socials). A més, hi ha un **sub-equip de referents del programa** amb una dedicació horària específica a temps parcial format per tres psicòlegs, una psiquiatra i una treballadora social.

Endemés, hi ha establert un circuit de detecció externa amb els equips pediàtrics, serveis socials i dins del Programa d'Atenció a la Salut Sexual i Reproductiva (PASSIR) especialitzats amb acollida preferent

L'any 2010 el **Programa TEVÍ** es va començar a implementar a la resta dels dispositius del Servei de Psiquiatria de l'Hospital Sant Joan de Déu Infantil:

- CSMIJ i Hospital de Dia de Vilanova
- CSMIJ de Vilafranca
- CSMIJ i Hospital de Dia de Mollet
- CSMIJ i Hospital de Dia de Granollers

Què ofereix el Programa TEVÍ?

1. Detecció de l'exposició a situacions de violència domèstica

La detecció permet conèixer les situacions en les quals s'ha d'intervenir per evitar el desenvolupament i cronicitat, millorar el diagnòstic dels símptomes i realitzar un tractament eficaç.

La formació dels professionals en la detecció i assistència, implica una prevenció secundària de les conseqüències d'aquestes experiències sobre la salut, l'escolaritat, les relacions socials i disminueix el risc de transmissió generacional de la violència.

És per això que el **Programa TEVÍ** forma adequadament als professionals que estan en contacte amb els menors vulnerables, amb el propòsit de detectar l'exposició a la violència domèstica

que ens permet identificar i fer visible aquesta problemàtica. D'una banda, hi ha una formació dels professionals de salut mental. Concretament, en CSMIJ Cornellà es realitza un *screening* d'exposició a la violència en tots els casos que inicien consulta al CSMIJ mitjançant un protocol de detecció de violència domèstica general i pels pares y pels menors. D'altra banda, es forma als pediatres i infermeres dels Centres d'Atenció Primària de Salut mitjançant sessions formatives des del Programa de Suport a la Primària.

A més, es va elaborar una **guia de detecció de la violència domèstica** del Servei de Psiquiatria i Psicologia de l'Hospital Sant Joan de Déu pel grup de treball UFAM. L'objectiu va ser posar a l'abast dels professionals eines senzilles i eficaces que ens permetin explorar l'exposició a la violència domèstica a les famílies dels menors que van a una primera visita en els CSMIJs de HSJD. Explorar la violència domèstica en tots els nivells d'atenció és una recomanació de diferents organismes i institucions com el Col·legi de Metges de Catalunya (7) o la prestigiosa NICE (6).

2. Millora de la simptomatologia dels/les menors: assistència i rehabilitació específica i especialitzada

Els estudis afirmen que els/les menors exposats a la violència domèstica tenen pràcticament les mateixes conseqüències psíquiques, físiques, socials i escolars que els menors maltractats amb violència directa (2-4). L'equip del CSMIJ està especialitzat en el tractament del trauma i ofereix una psicoteràpia individual adequada.

L'equip del CSMIJ Cornellà ha dissenyat una modalitat de psicoteràpia de grup semi-estructurada per tractar a menors i adolescents que han estat testimonis de violència domèstica. Aquest tractament s'anomena "Tractament de Regulació emocional i interpersonal per a nens/es i adolescents (TREI)". A l'any 2014 es va publicar el llibre "**Tratamiento de Regulación**

emocional e Interpersonal para Niños y Adolescentes(TREI)", escrit per l'equip TEVI (8). Aquest tractament també pot ser utilitzat amb pacients que han patit altres tipus de traumes. El tractament consta de 12 sessions de 75 minuts de durada cadascuna i existeix una versió de nens (8-11 anys) i un altra d'adolescents (12-16 anys). En aquesta línia, s'ha publicat un estudi pilot sobre el tractament de regulació emocional i interpersonal al *Journal of Child& Adolescent*

Trauma amb resultats positius sobre la reducció de l'estrès posttraumàtic, l'ansietat, la depressió i la ideació suïcida, freqüent en aquests pacients (9). Per tant, aquest tractament ajudarà a un ús més racional dels recursos. A part de l'aplicació d'aquesta teràpia grupal TREI al CSMIJ de Cornellà, també es realitza en el CSMIJ de Granollers i recentment a Vilanova a menors i adolescents detectats.

Un altre tipus de teràpia que es va implantar des de setembre de 2016 a Cornellà va ser la teràpia assistida amb gossos que forma part del **Programa TEVICAN**. Aquesta teràpia es realitza a 10 pacients amb sessions quinzenals tenint resultats positius: crea un espai de mútua col·laboració, seguretat i confiança. De la mateixa manera, ajuda a restablir la fortalesa i confiança amb el cuidador no agressiu (empoderament) ja que moltes vegades ha estat danyada per la violència i humiliació. En definitiva, promou el bon desenvolupament psicològic del menor i la seva família i sobretot ajuda a la ruptura del cicle de la violència creat, utilitzant com a principals tècniques la reexpressió/regulació emocional i el vincle afectiu (<https://www.tevican.com/>).

Pel que fa a les activitats terapèutiques, des de l'any 2015 vam participar en una activitat per a dones maltractades i els seus fills/es durant l'agost, organitzat per la Federació de Vela i l'Ajuntament de Cornellà anomenat **Programa Infants i Veles**. A través de diverses sortides en vaixell, amb l'aprenentatge fonamentalment pràctic de l'esport de la vela, es pretén proporcionar una experiència satisfactòria de relació mare-fill/a, empoderament, goig i bon tracte, utilitzant el vincle afectiu com la millor eina de tractament.

Infants i Veles -
Projecte per facilitar la millora psicològica dels infants exposats a violència de gènere, a través de la pràctica de l'esport de la vela

En referència al treball de la relació mare-fill/a, s'aplica la **teràpia familiar**. Les dinàmiques violentes vigents en la família, en moltes ocasions han minvat les capacitats parentals de la mare, la personalitat i els rols dels menors, pel que són freqüents les interaccions disfuncionals entre ells. Interaccions disfuncionals que es mantenen després de que no hi hagi el pare maltractant. De manera que la capacitat parental de les mares és un factor decisiu en la recuperació dels/les menors (5, 10). Els problemes psicopatològics dels menors i les mares conseqüència de la violència domèstica es combinen de forma complexa. Hi ha dificultats per posar i mantenir límits coherents, inversió de rols, atribució d'identitats de maltractament, dificultats de mentalització,

etc. Per tractar aquestes disfuncions s'utilitzen abordatges familiars i la teràpia de grup, com el **Grup CSMA- CSMIJ de dones i mares**. Des de l'any 2005 es realitza, conjuntament amb el CSMA de Cornellà, un grup de psicoteràpia amb dones. Aquestes són mares de pacients del CSMIJ i al mateix temps, reben tractament al programa de dones maltractades del CSMA. Els objectius del tractament abasten les dimensions de dones i mares i es tracta de trencar el cercle de transmissió intergeneracional de la violència.

A més dels tractaments específics, els tractaments estàndards en clínica infantil i juvenil que es practiquen al CSMIJ, es modifiquen per incloure objectius i recomanacions vigents en la literatura per al tractament clínic dels testimonis de violència domèstica (2, 11, 12).

Els objectius del tractament que s'incorporen a les teràpies habituals (individual, familiar, joc, grup) són les següents:

- a) Elaborar escenaris de protecció
 - No intervenir en una situació violenta
 - Anticipar un pla de seguretat
- b) Reexposició i regulació emocional
 - Expressar emocions
 - Reduir l'ansietat
 - Reduir la sensibilitat cap a les percepcions traumàtiques
 - Minimitzar l'evitació
 - Trencar l'aïllament social
- c) Reduir les distorsions cognitives
 - Minimitzar les falses idees, la culpa i les creences desadaptatives
 - Augmentar la comprensió dels símptomes
 - Aprendre estratègies constructives d'afrontament
- d) Vincle afectiu
 - Augmentar la capacitat de confiança
 - Trencar el cicle de victimització
 - Treballar i reintegrar cada etapa del desenvolupament

3. Coordinació amb d'altres serveis

El equip TEVI te una participació activa a la comunitat. Esta integrat i participa en circuit a la xarxa de serveis de recolçament a les dones i famílies amb problemes de violència intrafamiliar dels sectors de Font Santa, Garraf, Alt Penedès i Vallès Oriental.

A més els respectius CSMIJ i Hospitals de Dia estan integrats a les Comissions Tècniques contra la Violència de Gènere dels respectius municipis.

Projectes

1. Projecte Europeu SAVE (Support and Treatment of traumatized children after violence)

El programa TEVI, juntament amb tres hospitals d'Itàlia i Alemanya ha posat en marxa un projecte europeu que facilitarà formació i eines als professionals sanitaris de l'àmbit de la pediatria per tal que puguin identificar els nens que són testimonis de violència a la llar i oferir-los el tractament i suport més adient. Aquest projecte ha estat finançat pel programa de recerca i innovació de la Unió Europea Horizon 2020 en el marc de l'acord de Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020).

2. Capacitació específica (pràctica i teòrica) de professional de la salut mental.

El projecte TEVI està en estudi pel Departament de Salut de la Generalitat, per la seva implementació a tots el CSMIJ de Catalunya. També s'ha elaborat un programa de formació sobre projecte TEVI, per una eventual formació a tots el CSMIJ de la xarxa.

3. Altres

De forma continua s'elabora material docent del Projecte TEVI per pediatres, agents socials i professionals de la salut mental d'altres sectors.

Projecte d'un assaig clínic de la teràpia grupal de regulació emocional i interpersonal (TREI).